

періодичний збірник наукових праць

МОВА та ІСТОРІЯ

випуск 165 Київ 2011

МОВА ТА ІСТОРІЯ

Збірник наукових праць

В и п у с к 165

Редактор випуску канд. філол. н. доц. О.Г. Шостак

Випуск здійснено за сприяння
Ради молодих учених
Академії наук вищої освіти України

Виходить з 1993 року

Київ – 2011

МОВА ТА ІСТОРІЯ : збірник наукових праць. – К., Умань: ПП Жовтий, 2011. – Вип. 165. – 64 с.

Редакційна рада:

д.ф.н. Н.В.Бардіна
д.ф.н. Ф.С.Базевич
д.ф.н. А.Д.Белова
д.ф.н. П.І.Білоусенко
д.ф.н. Р.В.Болдирев
д.ф.н. І.П.Бондаренко
д.ф.н. В.А.Бушаков
д.ф.н. З.О.Гетьман
д.ф.н. І.О.Голубовська
д.ф.н. К.Г.Городенська
д.ф.н. А.Г.Гудманян
д.ф.н. Л.П.Дядечко
д.ф.н. В.В.Жайворонок
д.ф.н. Л.І.Звонська
д.ф.н. М.І.Зубов
д.ф.н. Н.І.Іваницька
д.ф.н. В.І.Карабан
д.ф.н. О.Ю.Карпенко
д.ф.н. Т.Р.Кияк
д.ф.н. Н.М.Корбозерова
д.ф.н. А.В.Корольова
д.ф.н. М.П.Кочерган
д.ф.н. Л.О.Кудрявцева
д.ф.н. А.Е.Левицький
д.ф.н. Л.І.Мацько
д.ф.н. А.Ю.Мережинська
д.ф.н. А.К.Мойсієнко
д.ф.н. Ф.О.Нікітіна
д.ф.н. М.О.Новикова
д.ф.н. Г.П.Півторак
д.ф.н. В.Ф.Погребенник
д.ф.н. О.Д.Пономарів
д.ф.н. Л.І.Прокопова
д.ф.н. Т.В.Радзівська
д.ф.н. В.Ф.Резаненко
д.ф.н. В.С.Рибалкін
д.ф.н. Н.В.Слухай
д.ф.н. О.С.Снитко
д.ф.н. М.А.Собуцький
д.ф.н. І.А.Стойнов
д.ф.н. О.Б.Ткаченко
д.ф.н. В.Ю.Франчук
д.ф.н. Г.І.Халимоненко
д.ф.н. О.О.Хамрай
д.ф.н. О.І.Чередниченко
д.ф.н. Л.І.Шевченко
д.ф.н. Н.П.Шумарова
д.ф.н. Г.М.Яворська

E-mail: trypillia@narod.ru Протягом 16 років надруковано понад 500 статей викладачів, аспірантів, студентів та випускників КНУ ім. Т.Шевченка. Засновник Ю.А.Мосенкіс, видавець ПП Жовтий. Адреса редакції: 01030, вул. Богдана Хмельницького, 9-В, кв. 61.

Зав. відд. української мови, координатор редради
доц. Н.П.Плющ

Зав. відд. лінгвоміфопоетики проф. Н.В.Слухай

Зав. відд. культури української мови проф. С.В.Шевчук

Зав. відд. методики викл. мов к.п.н. Л.В.Житеньова,
заст. зав. відд. к.ф.н. О.Г.Шостак

Зав. відд. критики к.ф.н. Є.К.Чернухін

Зав. сект. англійської мови М.А.Болобан

Зав. сект. румунської мови к.ф.н. С.М.Лучканин

Зав. сект. етноправознавства доц. С.Т.Лавриненко, заст. зав.
магістр права В.О.Шевчук

Консультанти: проф. В.С.Ідзьо, акад. УАННП

О.В.Маловічко, акад. УАА А.О.Пучков, д-р філос. в галузі
психол. і соціоніки О.В.Букалов,

доц. О.В.Бас-Кононенко, к.ф.н. С.А.Захаркін,

доц. Л.В.Непоп-Айдачич, доц. В.М.Підвойний,

В.В.Борисевич, к.ф.н. Д.С.Бураго, С.В.Лихоманенко

Редакційна колегія: В.Ф.Вакуленко, Д.І.Переверзев (гол.
ред.), Ю.А.Мосенкіс, Р.І.Синишин (шеф-ред., Велика
Британія)

Реєстраційне свідоцтво КВ № 107 від 01.10.1993

Випуск схвалено до друку 02.02.2011

Редакція не завжди поділяє думки авторів.

**Авторами збірника захищено 64 дисертації з 16
спеціальностей**

У збірнику надруковано матеріали авторів з України, Росії,
Молдови, Грузії, Азербайджану, Угорщини, Китаю,
Туреччини, Ірану, Японії, Вел. Британії, США

Серед авторів збірника – 36 академіків та докторів наук

ЗМІСТ

<i>Вакуленко В.</i> Грецизми і латинізми в ономастичному просторі українських народних балад.....	4
<i>Березнікова Н.</i> Виконання інтерактивних вправ для закріплення нової лексики та розвитку англомовної комунікації.....	22
<i>Яненко Л.</i> Про використання концепту як базового поняття когнітивної лінгвістики для полегшення вивчення іноземної мови.....	30
<i>Зелінська М., Радзей Н.</i> Духовність людини як психолінгвістична проблема.....	35
<i>Конопляник Л.</i> Підготовка інженерів авіаційної галузі до використання іноземної мови у професійній діяльності.....	41
<i>Хіміч Р.</i> Мова німецької реклами як предмет дослідження у германістиці.....	48
<i>Мельник Н.</i> Суржикове та сленгове мовлення Чернігівської області.....	53
<i>Сафонов Р.</i> Мочика-кечуа-нахуатль-алтайські паралелі як додаткове свідчення алтайсько-месоамериканоіндіанської мовної спорідненості.....	60

ПРО ВИКОРИСТАННЯ КОНЦЕПТУ ЯК БАЗОВОГО ПОНЯТТЯ КОГНІТИВНОЇ ЛІНГВІСТИКИ ДЛЯ ПОЛЕГШЕННЯ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Сьогодні когнітивна парадигма в лінгвістиці вже не потребує відстоювання свого права на самостійний напрям наукового пізнання в Україні. В галузі когнітивної лінгвістики працює багато вчених і надруковано немало цікавих робіт, що свідчать про виникнення вітчизняної школи когнітологів. Це дуже важливо, бо саме когнітивна лінгвістика має визначити основні структурні елементи українського менталітету і досконалі особливості нашої мови. Разом із тим досягнення даної науки повинні суттєво полегшити і покращити навчальні технології для надійного засвоєння українцями новітніх знань, перш за все іноземних мов.

Далі розглянемо саме цей прикладний аспект можливостей когнітивної лінгвістики і зупинимося на визначенні потрібних для цього понять і механізмів. При цьому будемо використовувати еволюційний метод побудови навчальних технологій, коли засвоєння іноземної мови має спиратися на семантичні і ментальні аналогії сприйняття і розуміння рідної та потрібної іноземної мови. Власне значення кожного слова як одиниці мовної свідомості може розглядатися як лексикографічне значення на нижчому і психолінгвістичне значення на вищому рівнях. Разом із тим, сенс даного слова не обов'язково потенційно схований в його значенні – він породжується не його значенням, а самим життям відповідної людини (в нашому випадку студента). Крім того, цей «сенс залежить

не тільки від індивідуального досвіду або конкретної ситуації. У значній мірі він пов'язаний із професійною, соціальною і взагалі груповою належністю даної людини» [1, с. 35]. Цей автор робить висновок, що значення слова повинно вивчатися саме як узагальнення, а адекватна характеристика узагальнення полягає у з'ясуванні його будови. Тому досконале педагогічне вивчення значення слова вимагає передачу студенту опису всіх семантичних ознак, які утворюють його структуру в індивідуальній свідомості. Стосовно значення як компонента реальної мовної свідомості носія мови (психолінгвістичного значення) можливо говорити лише про ядерні та периферійні семантичні компоненти і семеми. Тут наукова практика вимагає більш потужного і узагальнюючого поняття.

У когнітивній лінгвістиці широко використовується поняття концепта, сенс якого ширше, ніж лексикографічне і психолінгвістичне значення. «У зміст концепта входять не лише актуально зрозумілі і використовувані у спілкуванні змістовні компоненти, пов'язані зі словом, але й ознаки, що відображають загальну інформаційну базу людини, його енциклопедичні знання про предмет або явище, вони можуть і не виявлятися у його мові та не усвідомлюватися відразу, але є частиною його особистого або колективного досвіду» [2, с. 100]. Виходячи з уявлень про подвійне кодування знань в голові людини (образному і вербальному), можливо дослідити еволюцію представлення знання в ментальному лексиконі і свідомості людини, починаючи з дитячого сприйняття світу. Прагнучи відобразити, як відбувається розвиток дитини, психологи до 1960-х рр. орієнтувалися, перш за все, на вивчення мислення і виділення в становленні дитини різних етапів

здійснюваною нею наочно-пізнавальній діяльності. З появою когнітивної психології і когнітивної лінгвістики як нових наукових основ розуміння, переробки та зберігання інформації людиною, ракурс розгляду того, як протікає розумовий розвиток дитини, теж змінився. Тут спочатку акцент робився на тому, як формуються у дитини ментальні репрезентації світу і в якому вигляді вони існують в його свідомості, але поступово під когнітивним розвитком дитини (cognitive development) починає розумітися ширше коло явищ, пов'язаних з оволодінням дитиною засобами і способами поводження з інформацією, із становленням самої когнітивної системи зі всіма такими її складовими, як сприйняття, уява, уміння міркувати і вирішувати проблеми тощо. Центральним стає питання про роль мови в усіх цих процесах, про її ментальну вродженість або ж придбання під час навчання. Тут значення кожного нового слова як одиниці мовної свідомості може бути описане лінгвістами як складова мовної свідомості людини, а когнітологами як елемент когнітивної свідомості. Лінгвокогнітологи вивчають когнітивну свідомість мовними засобами і інструментами.

У [2, с. 104] поняття «*значення слова*» визначається як одиниця семантичного простору мови, тобто елемент впорядкованої сукупності, загальної системи значень конкретної мови. Значення включає порівняно невелику кількість семантичних ознак (сем), які є загально відомі для даного соціуму і зв'язане з функціонуванням відповідної звукової оболонки (лексеми). Семантика слова забезпечує взаєморозуміння народу у процесі комунікацій. В той же час поняття «*концепт*» – це одиниця концептосфери, тобто організованої сукупності одиниць розумової діяльності людей. Концепт включає всі ментальні ознаки того чи іншого явища, яке відображено у свідомості народу на

даному етапі його розвитку. Концепт забезпечує усвідомлення дійсності відповідно до когнітивного рівня даної людини. При цьому опис концепту за допомогою мови як одиниці когнітивної свідомості є завданням лінгвокогнітології. Взагалі, якщо подивитися на когнітивну лінгвістику не з боку того, що стимулювало її появу (вивчення мислення і пізнавальної діяльності як власне процесу когніції), а з погляду її реального місця в системі мовних рівнів, то виявиться, що вона в цілому займається дослідженням змістовних параметрів мови. Це області когнітивної семантики, просторової семантики, фреймової семантики, вивчення категорій і категоризації, концептів і концептуалізації, метафори і метафоризації, інформаційних аспектів мовної діяльності (висунення, активація, фігура-фон), ментальної мови тощо. Структури знань, що фіксуються у мові, – це перш за все "природні" структури з досвіду, осмислення і оцінок світу, що поділяються всіма членами даного мовного співтовариства і тому входять в область так званого "розділеного знання" (shared knowledge).

Крім того, розгляд семантики терміна 'когнітивний' дозволяє нам не тільки доповнити знання про термінологію когнітивної парадигми, але й зрозуміти, що таке когнітивна лінгвістика. По-перше, ця наука – одна з головних наук усього когнітивного циклу, – всіх наук, що розвиваються під егідою когнітивної науки. По-друге, сьогодні когнітивна наука представлена цілим рядом шкіл, що розрізняються між собою. Разом з тим, поза сумнівом, їх об'єднує прагнення дати мовним фактам і мовним категоріям психологічне пояснення і так або інакше співвіднести мовні форми з їх ментальними репрезентаціями і з тим досвідом, який вони як структури знання відображають. По-третє,

когнітивна наука займається в основному надглибинною семантикою і цікавлять її в першу чергу змістовні аспекти мовних форм. Нерідко специфіку когнітивної лінгвістики пов'язують з її орієнтацією на дослідження процесу конструювання значення слова, його динаміки, на складнощі формування значення в межах різних конструкцій і в дискурсі тощо [3]. Включення в назву терміну "когнітивний", таким чином, вельми значуще і дозволяє провести належне розмежування лінгвістики когнітивної і лінгвістики функціональної, не дивлячись на деякі точки перетину між ними і, зокрема, їх опозицію до лінгвістики формальної.

На завершення підкреслимо, що досить складне поняття «концепт» може бути більш зрозумілим і практично доцільним за умови використання еволюційної методики, перш за все на прикладі засвоєння мови дитиною. Це дозволяє проводити практичні дослідження і формувати педагогічні узагальнення для розвитку технологій вивчення іноземних мов студентами.

Література

1. Красных В.В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? – М.: Изд-во МГУ, 2003.- С.35.
2. Попова З.Д., Стернин И.А. Когнитивная лингвистика: Учебное издание. – М.: АСТ: Восток-Запад, 2010. – 314 с.
3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Вид-во Ленвіт, 2003. - 260 с.